

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BONDEVENNEN

J. A. HANSEN

FRA LANGELAND

AF

ANTON KJØLBY

BONDEVENNEN
J. A. HANSEN
FRA LANGELAND

AF
ANTON KJØLBY

MORSØ FOLKEBLADS TRYKKER
Nykøbing Mors 1944

J. A. Hansen.

I flere af de københavnske Hjemstavnsforeninger som over hele Langeland er Politikeren J. A. Hansen blevet gjort levende for vor Tid gennem Opførelsen af Hansen-Lavinds Skuespil: »Bondens Ven fra Langeland«. I det øvrige Land dukker hans Navn ogsaa ofte frem; saaledes i »Berlingske Tidende«s Særnummer 6.-6. 1943. Men bortset fra hans egne efterladte, bindstærke Værker, forskellig leksikalsk Literatur samt spredt Omtale med Henvisninger i den politiske Historie findes i populær og overskuelig Form ingen samlet Beskrivelse af hans Liv. Det vil vel derfor være paa sin Plads at give en Skildring af denne Mands Levnedsløb, selv om Fremstillingen gøres yderst kortfattet. —

Navnlig vil der ikke blive gaaet i Detailler eller foretaget nogen Vurdering med Hensyn til J. A. Hansens politiske Virksomhed. Derimod tilstræbes det at give ikke blot Hovedpunkterne i hans Liv og Virke i tidsmæssig Rækkefølge, men ogsaa i mange Henseender en Redegørelse for de Forhold, der blev bestemmende for denne begavede Mands betydelige Indsats i det offentlige Liv.

*

Jens Andersen Hansen blev født den 7. Januar 1806 i Odense. Hans Far, Andreas Hansen, der da arbejdede i denne By som Skomagersvend, var født i Rudkøbing den 29. Juli 1781, og hans Mor, Mariane, f. Petersen, kom til Verden i Odense den 19. Decbr. 1778. De flyttede Aaret efter Sønnens Fødsel i Huj og Hast til Rudkøbing, idet der var udbredt Rygter om, at man vilde presse »Vivkærlene« (d: de gifte Haandværksvende) i Odense til at gaa om Bord i Flaadens Skibe. — J. A. Hansens Far blev Skomagermester i sin Fødeby, Rudkøbing, og drev tillige Garveri. Hjemmet blev i Løbet af nogle Aar ret velstaaende efter Forholdene.

I sin Bog »Mit Livs Historie og Gerning«, hvoraf 1. Del, der omhandlede hans Liv til 1848, findes som Artikelserie i 58 Numre af Bladet »Almuevennen« i Aargangene 1873—76, og hvoraf den ufuldendte 2. Del, udgivet i København 1876, men trykt i Svendborg, særlig behandlede hans politiske Gerning, fortæller han om Arbejdet paa Værkstedet, om Sommeren fra tidlig Morgen og saa langt ud paa Aftenen, som man kunde se, om Vinteren til Kl. 10—11 om Aftenen ved Tællelys, som Moderen selv havde forarbejdet. — Nævnte Bog er Hovedkilden til nærværende Fremstilling, bortset fra de omfattende Arkivundersøgelser, der har været nødvendige for at faa Rede paa hans nærmeste Slægt.

J. A. Hansen var stor Stilist; efter sit eget Udsagn havde han i den Retning særlig lært af Præsten Jacob Christian Lindberg (f. 1797, † 1857), hvorefter senere. Tillige har han haft Sans for at bevare, hvad der vedrørte de forskellige Sager, han havde taget Del i, saa hans Erindringer blev

baade en beundringsværdig Dokumentation og en udmærket Ledetraad med Hensyn til de Ansøgninger, Avisartikler og Skrifter, han gennem Aarene udarbejdede.

Som Barn lærte han at spille Violin. Han gik i Byens Skole; men de første Skoleaar betød ikke meget for ham. Herom har han skrevet interessant i sin Artikelrække («Almuevennen», Nr. 16, 16. April 1873). De sidste Skoleaar gav ham større Udbytte. Han havde da en dygtig Lærer i Johan Christopher Ambrosius Krebs, der var ordineret Kateket i Byen og ansat ved Borgerskolen, men som senere blev Sognepræst ved Nicolai Kirke i Svendborg og sidst i Idestrup paa Falster. Hos ham fik han foruden i de almindelige Skolefag ogsaa nogen Undervisning i Sprog.

Efter sin Konfirmation kom han i Skomagerlære hos Faderen; men allerede som Dreng havde han i dennes Værksted og under dennes Vejledning lært at sy Børnefodtøj. Det var ikke nogen lystelig Tilværelse. En Lærling skulde altid

indtage sine Maaltider staaende, maatte kun gaa med Bluse og aldrig følges med en Svend paa Gaden. Som yngste Dreng var det hans Bestilling at »pudse Lyset«, og ustandseligt lød det til ham: »Puds Lyset!« — »Puds Lyset, Dreng!« — Det var en stor Dag for ham, da han — i 1824 — som Svend maatte sidde til Bords og spise sin Middagsmad.

En levende Skildring af, hvad der rørte sig i hans Sind i Ungdomsaarene, har J. A. Hansen givet i »Almuevennen« 1874, 2. Halvaar, S. 121, hvori det hedder:

»Min Moders Rok snurrede og snurrede, og kun en lille Lysning i hele det mørke Billede viste sig i de Aftener, da min Moder trakterede os med Kaffe, hvad hun forresten gjorde næsten hver Aften. Naar da Klokken var blevet 8 à 9, gik jeg ud i vor Gaard, løftede mine Øjne op imod Guds Himmel over os, og naar jeg saa den klare, blaa Himmel med alle de blinkende Stjerner, saa faldt mine Øjne nærmest og oftest paa Karlsvognen; jeg hævede mig da i Tankerne op over al denne Jords Smaalighed og Usselhed til Guds uendelige Storhed, og jeg

følte da en ubeskrivelig Hengivelse i hans Villie, en Tillidsfuldhed, en Ahnelse eller et dunkelt Haab, jeg vidste ikke selv om hvad; jeg havde ingen Udsigter, intet bestemt Ønske, men kun et stille Suk om Forandring, en troende Forventning om Noget, hvortil jeg ikke havde Navn. Jeg kunde saa aldeles gaae op i Tanke og Beskuelse, at jeg forglemte alt Andet omkring mig, og jeg følte mig altid opløftet og trøstet, naar jeg igjen gik til Arbeidet. Jeg forsømte derfor ikke nogen Aften min tause Beskuelse af Karlsvognen, den blev min bedste Ven, og jeg seer den aldrig senere uden at sende den en venlig Hilsen, i Erindringen om de opløftende og trøsterige Øieblikke, Synet af den i sin Tid forskaffede mig.«

Imidlertid læste J. A. Hansen meget, navnlig Aviser. Et Par Aar (1827—1828) arbejdede han i København, men rejste saa tilbage til Rudkøbing for at hjælpe sin Far. Denne havde i Tidens Løb faaet den Vane at gaa paa Værtshus og overlod derfor meget af sit Arbejde til Sønnen. Dette gjorde hans Mor tavs og indesluttet, og der herskede som Følge deraf en tung og trist Stemning over Hjemmet i Ægteparrets

sidste Levetid. Det gik ogsaa ud over det økonomiske. Garveriet maatte opgives, og Laan optages i Ejendommen flere Gange.

Af »Hempels Avis«, det populære Navn for »Fyens Stiftstidende«, i Odense blev J. A. Hansen opmærksom paa en Strid mellem Professor H. N. Clausen, der ikke anerkendte Troesartiklernes Ufejlbarehed, og Grundtvig, Jacob Christian Lindberg m. fl., der forsvarede hvert Ord i disse. Denne Sag vakte hans Interesse, og efter at have forskaffet sig Grundtvigs Kampskrift: »Kirkens Gjenmæle« og læst dette fordybede han sig i, hvad der blev skrevet i Tilslutning hertil af flere Præster, navnlig Lindberg, inden han gik i Gang med Udgangspunktet for hele Striden: Professor Henrik Nicolai Clausens Bog: »Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus«. Kirkekampen blev en Tid hans store og eneste Fritidsyssels. Han tog Parti for Grundtvig og Lindberg. Kun afbrudt af sit Ophold i København fulgte han de Begivenheder og den lange Række

af Skrifter, som Striden affødte. Navnlig Lindbergs Indlæg blev læst atter og atter. Han skriver herom i »Almuevennen« 1873, 2. Halvaar, S. 191—92:

»Den Dom, jeg allerede i det Foregaaende har fremsat om den store Klarhed i Tænkning, den uimodsige-
lig rigtige Følgeslutning og den Skarphed i Udtrykkene, hvormed Tankerne fremsattes, som udmærkede Lindbergs Skrifter, stadfæstedes bestandig mere ved hvert nyt Skrift af ham, som vi læste. Stridens Alvor i det Hele, og den Dygtighed, hvormed den førtes fra begge Sider, drog vort Sind og vor Tanke, udenfor vor daglige Dont, næsten ganske hen paa samme, men Lindbergs Skrifter blev fortrinsviis læste mange Gange, og jeg skylder aabenbar især Studiet af disse den Evne, jeg erhvervede mig til at fremsætte og udvikle mine Tanker paa en nogenlunde tilfredsstillende Maade. Man har ofte skrevet om mig, at jeg udtrykker mig skarpt og logisk; er dette saa, da tror jeg, at Lindberg har ydet det væsentligste Bidrag dertil.«

J. A. Hansens Aktivitet udad til begyndte at vise sig. Præsten i Rudkøbing, Amtsprovst H a n s

Peter Egede Lund (f. 1769, † 1846), udelod Ordene »nedfaren til Helvede«, naar han foretog Barnedaab. J. A. Hansen skrev da til ham og forespurgte, hvorfor disse Ord ikke blev benyttet ved denne Lejlighed. Samtidig fremdrog han en Mængde Citater til Støtte for, at intet Led af Troesbekendelsen maatte udelades. Præsten svarede ikke, men medtog siden de nævnte Ord ved Daabshandlerne.

Offentligt var han hidtil kun traadt frem med et Par Digte. I »Bidrag til Tidshistorien«, et Tillægsblad til »Fyens Stiftstidende« for 29. Juli 1831, findes: »Til mit Fædreland!« og i samme Blad for 31. Septbr. 1832: »Bøn«. Om Snedkermester H. P. Thers i Slagelse digtede han i »Nordisk Kirketidende« 1840, Nr. 21. — Snart gav han sig imidlertid i Gang med større Opgaver. Udgiveren af »Fyens Stiftstidende«, Kancelliraad Søren Hempel i Odense, stod i sit Blad stedse og afgjort paa H. N. Clausens Side. Dette førte ikke blot til en privat Henvendelse til Hempel fra J. A. Hansen, men gav ogsaa Stødet til, at han — sin

Familie og sine allernærmeste uafvildende— gennem Magister Jac. Chr. Lindberg i 1833 udgav sit første Skrift: »Om Kancelliraad Søren Hempels Fremstilling af den danske Kirkekamp«. — I Anledning af Angreb paa en gudelig Forsamling hos Peder Larsen i Skræppenborg skrev J. A. Hansen tillige samme Aar en Artikel i »Nordisk Kirketidende«, hvori han henviste til, at Staten gennem sine Præster havde tilstrækkelig Kontrol paa dette Omraade.

Hans første egentlige Skridt paa det offentlige Livs Bane førte ham helt ind til Kongen. I Regeringskredse var man dengang stemt for Næringsfrihed, og mange Amtmænd udstedte derfor Bevillinger for Haandværksmestre paa Landet; disse havde ikke samme Byrder som i Byerne. Købstadhaandværkerne var utilfredse, og fra Fyn med omliggende Øer samledes de i Odense den 11. Januar 1836 for at drøfte Sagen. J. A. Hansen havde skrevet et Par Indlæg herom i »Bidrag til Tidshistorien« 17. Januar og 25. April 1834 samt i »Hempels

Avis« 25. Novbr. s. A. I Rudkøbing vilde man have J. A. Hansen af Sted til denne Sammenkomst, og et Par endnu ikke leverede Støvler, han lige havde færdiggjort, blev skyndsomt bedømt som Mesterstykke, saa han som Mester kunde sendes til Odensemødet. Her kom han ind i den Deputation, der skulde søge Foretræde for Kong Frederik den Sjette, og blev indenfor denne valgt til Ordfører. — Kongen lovede: »Jeg skal undersøge Eders Andragende, Børn! Jeg skal tænke paa jer!« — Da Sagen skulde indbringes gennem Stænderforsamlingen og dør blev nedstemt, kom der dog ikke noget ud af det.

J. A. Hansen fortsatte imidlertid sin Kamp. Han var Skriver og Raadgiver for Haandværkerne i Rudkøbing vedrørende lokale Forhold, og han skrev og polemiserede i Hempels »Bidrag til Tidshistorien« samt udgav 15 Numre af »Landsbyhaandværkeren«, der, som han selv siger »nærmest indeholdt Forordninger og Resolutioner angaaende Næringsdriften paa Landet og Aftryk af flere af de indgivne

Klager med de vedkommende Øvrigheders Erklæringer over samme«. Tillige fandtes i Bladet dog ogsaa nogle indsendte Indlæg, der blev imødegaaet af J. A. Hansen. — Endvidere udsendte han i 1837: »De danske Stænder-Forsamlings Forhandlinger om Haandværksdriften paa Landet, med Oplysninger og Bemærkninger til samme«, et Skrift paa 91 Sider. I Forordet hertil bemærker han:

»Ikkun i Erkjendelsen af denne Sags overvættets Vigtighed og i Mangel af stærke, vægtige og kyndige Stemmer, er det, jeg flere Gange har benyttet Pressen til, offentlig at yttre mig om denne Gjenstand, og de samme Grunde bevægede mig til dette Skrifts Udgivelse«.

J. A. Hansen var blevet Organist ved Rudkøbing Kirke og Stadsmusikant i Byen. Foruden Skomageriet læste og skrev han stadig samt indsendte Petitioner om forskellige Forhold til Stænderforsamlingen i Roskilde, der dog alle led en krank Skæbne.

Hans Brud, Laura Cecilie Buch, f. 22. Marts 1816 i Rudkøbing, † 9. Novbr. 1902 i København (Jacobs, Assistens), med hvem han blev gift 7. Oktober 1836, var en Skipperdatter fra Rudkøbing, hvis Far var forlist paa Vej hjemad fra England. Størstedelen af, hvad Familien ejede, gik derved tabt. J. A. Hansens Mor var, uvist af hvilken Grund, meget imod denne Forbindelse, og da han var blevet gift, kunde han ikke blive hjemme. Han søgte Kæmnerstillingen i Rudkøbing, men fik den ikke; heller ikke en Bevilling som Landhaandværker i Snøde kunde han faa, og da han nu ved Forældrenes Død (hans Far døde 17. Marts 1836 og hans Mor 6. Decbr. 1837) kom i Besiddelse af en mindre Arv, flyttede han i Maj 1838 til Slagelse. Naar han valgte denne By, var det, dels fordi den havde Ord for at have gode Arbejdsmuligheder for en Skomager, dels fordi der i Slagelse og Omegn var et stærkt kristeligt og kirkeligt Liv. Her maatte han atter aflægge Mesterstykke, fordi han ikke, som Plakat af

13. Febr. 1828 bestemte, havde været næringsdrivende Borger i sin fraflyttede Købstad i 2 Aar. Skomagerlavet i Slagelse havde i Forvejen bestemt, at hans Mesterstykke ikke skulde antages. Der blev bl. a. stillet ham den Opgave, at han skulde sy et Par Damesko, hvor Saalerne var stukket i Randen paa en Maade, der var saa gammel, at den ikke mere anvendtes; men J. A. Hansen havde lært den hos sin Far, nærmest som en Kuriositet. Da Prøven skulde bedømmes, kom Byfogden, Justitsraad Birch*), og udtalte straks efter at have set den: »Ja, dette kan ikke kasseres.«

I Slagelse sluttede han og hans Familie sig sammen med andre Familier om at søge til Søndagsgudstjenester ude i de Kirker i Omegnen, hvor grundtvigskprægede Præster prædikede. Efter Gudstjenesterne var der gudelige Forsamlinger i Præstegaardene. Denne Form for

*) Peter Lund Birch, der blev exam. jur. 1802 og døde 10. Novbr. 1851, 69 Aar gl., som Etatsraad og forh. Borgmester i Slagelse.

kirkeligt Arbejde tiltalte ikke Grundtvig, og da J. A. Hansen i 1840 skrev og udgav: »Sendebrev til Hr. Pastor N. F. S. Grundtvig om gudelige Forsamlinger«, blev dette sendt til Grundtvig; men han svarede ikke paa det. Nogen Tid efter opsøgte J. A. Hansen Grundtvig personligt i den Anledning, hvorom i det følgende. Derimod kom der fra den senere navnkundige Seminariefors­tander i Snedsted og Ranum, Præsten Ludvig Christian Müller, et Brev, dateret Ribe 27. Decbr. 1841, der udtrykte Frygt for, at der i Forsamlingerne kunde komme »om ikke en Ringeagt for, saa dog en Overseen af Guds Orden i Kirken«. Endvidere ængstedes Müller for, at de gudelige Sammenkomster kunde blive »Gjendøber-Seminarier«; thi »saa maatte vi vel raabe: Dagene er onde«. Ogsaa bad han J. A. Hansen betænke, om der ikke gennem Ordinationen blev givet Præsterne noget frem for Lægfolk med Hensyn til at virke for Guds Rige paa Jord.

Længe varede det ikke, inden J. A. Hansen m. fl. søgte Sognebaandsløsning, for at de kunde blive kirkeligt betjent af den Præst, de ønskede. Dette blev afslaaet; men da J. A. Hansen atter søgte, denne Gang for sin egen Families Vedkommende, blev der givet Bevilling for 2 Aar i Henseende til Daaben og Nadveren.

Imidlertid havde J. A. Hansen truffet den virksomme og initiativrige Skolelærer R a s m u s S ø r e n s e n (f. 1799, † 1865) i Venslev, der raadede ham til at ansøge Kancelliet om Lov til at indstille sig til Skolelærereksamen uden først at gaa paa Seminarium, idet Sørensen tilbød gratis at forberede ham dertil. J. A. Hansen indgav sin Ansøgning (det var i 1841) og fik i den Anledning Foretræde for sit Bysbarn, Anders Sandøe Ørsted, der ikke modtog ham særlig venligt, og Ansøgningen blev til hans store Skuffelse ikke bevilget. Samtidig søgte han at faa en Samtale med Grundtvig i Anledning af sit foran nævnte Sendebrev; men Grundtvig svarede: »Sligt læser jeg

ikke«. — Grundtvig og J. A. Hansen saa ikke hinanden før i den grundlovgivende Forsamling.

Uden Mad eller Penge gik Turen til Fods tilbage fra København til Slagelse (12 Mil). Aldeles nedbrudt af Sult maatte han undervejs gaa ind i et Boelssted og tilbyde Konen sin Lommeflaske for at faa et Maaltid Mad, hvad han da ogsaa fik.

En kort Tid (fra August 1841 til Foraaret 1842) boede J. A. Hansen i Fredericia for saa derfra at drage til København. Skolelærer Sørensen foreslog ham nemlig at blive Redaktør af et Blad vedrørende Landbospørgsmaal. Det skulde finansieres af Sørensen og hedde »Almuevennen«. Samtidig skulde J. A. Hansen efter Tilbud fra Orla Lehmann være Bud ved »Fædrelandet«, og hans Kone gøre rent paa Kontoret og i Lehmanns, Plougs og Giødwads Ungkarlejligheder, der laa i samme Bygning. Lønnen herfor var fri Bolig. — »Fædrelandet«s Redaktør, Digteren Carl Ploug, kom under Censur fra 2. Juli 1842 til 2. Septbr. 1843, og J. A. Hansen blev da som Straamand ansvars-

havende Redaktør af Bladet. Den 11. Novbr. 1842 fandtes i »Fædrelandet« en Artikel: »Kommissarius og den konstitutionelle Sag«, mod hvilken Kancelliet beordrede Tiltale, og for første Gang anvendte man her »Vand og Brøds Tortur« for at fremtvinge en ansvarlig Redaktørs mundtlige Forklaring om, hvordan han forstod den sagsøgte Artikel. Assessor G u d e n r a t h i første Kriminelkammer ledede denne Undersøgelse. J. A. Hansen hævdede, at han ikke saa sig i Stand til at erindre, hvorledes han havde forstaaet Artiklen, da den blev optaget i Bladet. — En Række af »Fædrelandet«s andre Atikler i den nærmeste Tid herefter blev beslaglagt, og J. A. Hansen kom under femaarig Censur. »Almuevennen« havde derfor adskillige Straamænd som Redaktører, bl. a. den senere Historiker, Student F r. B a r f o d, indtil Censuren ved Frederik den Syvendes Tronbestigelse blev hævet et halvt Aarstid, før den udløb, og fra 2. Febr. 1848 stod J. A. Hansen atter som »Almuevennen«s ansvarlige Redaktør.

Som en af Stifterne af og Førerne for det i 1846 oprettede »Bondevenerne«s Selskab kom J. A. Hansen ind i den grundlovgivende Rigsforsamling. Her talte han kun faa Gange; men hans store Evner som Debattør og Polemiker gav sig tydeligt til Kende. — Gennem »Almuevennen« som »Bondevenerne«s Organ og sin personlige Agitation blandt Bønderne paa Rejser, som han mest foretog til Fods rundt paa Sjælland, havde han befæstet sit Partis Stilling. Ved det første Rigsdagsvalg blev han i Rudkøbing valgt ind i Folketinget. Han kom snart til at spille en fremtrædende Rolle, og han kæmpede for Frihed, ikke mindst den kirkelige, og for almindelig Valgret, Etkammersystem samt Bondestandens Ligestilling med de øvrige Samfundsklasser. Paa de storpolitiske Omraader indtog han efterhaanden forskellige Standpunkter; saaledes svingede han i Spørgsmaalet om Ejderstat og Helstat frem og tilbage. Da Ministeriet Ørsted faldt i 1854, havde han sin store Andel heri. Efter Brud med

A. F. Tscherning i 1854 stod han som den afgjorte Leder af »Bondevennepartiet«, Rigsdagens største Gruppe, og øvede en usædvanlig Indflydelse. Den reviderede Grundlov af 1866 var J. A. Hansen med til at forme, og han førte i den Henseende en personlig Forhandling med Grev Frijs, med hvem han mod Flertallet af sit Parti sluttede sig sammen om et Landsting, der skulde danne Modvægt mod de Nationalliberale. Siden var hans Stjerne i Dalen. Chr. Berg og han havde staaet stejlt overfor hinanden; men de naaede at blive Venner, og i 1870 blev »Det forenede Venstre« til Virkelighed. Han fulgte — om end sikkert modstræbende — Partiet i Nægtelsen af at stemme for Finansloven for at fremtvinge et Ministerium af Folketingets Flertal.

Skolelærer Sørensens Blad »Almuevennen« blev snart J. A. Hansens eget, og Sørensen fratraadte som Medredaktør. — I dette Blad kæmpede J. A. Hansen navnlig mod Godsejernes Behandling af Fæstene. Under den Bevægelse, som fulgte efter Christian den Ottendes

Død, trængte »Almuevennen« til Udvidelse, og fra 1. April 1848 udkom det derfor i større Format og 2 Gange ugentlig med et Tillægsblad, betitlet »Historie og Digtning«. Allerede fra Januar 1850 ophørte sidstnævnte, mens selve Bladet atter udvidedes. Fra 1. Januar 1852 udgik det 3 Gange om Ugen. Aaret efter — 1. Januar 1853 — blev det Dagblad i mindre Format og med Titel »Folkebladet Folkevennen«, indtil Navnet ændredes til »Folkebladet« alene fra Januar 1855; men allerede i Marts næste Aar gik det op i »Morgenposten«, et større Dagblad, for hvilket J. A. Hansen netop var blevet Redaktør. Dette blev den 1. Juli 1858 gjort til et Andendagsblad, som udkom 3 Gange om Ugen med et Tillæg: »Lovbog for Bonden.« — Redaktionen af Bladet i denne Skikkelse fortsatte han til 6. Novbr. 1863, da han lod sin Broder, Niels Hansen, blive dets Redaktør, mens han selv var Udgiver og Ejer. Broderens politiske Indstilling ændredes imidlertid kendeligt i Bladets Spalter, og fra

1. Januar 1873 overtog J. A. Hansen derfor atter seiv Redaktionen. Bladet blev fra nu af Ugeblad og fik igen Navnet »Almuevennen«. Da han i Slutningen af 1875 blev

**J. A. Hansens Hustru,
Laura Cecilie Buch.**

angrebet af en stærk Betændelse i det ene Øje, gik Bladet fra 1. April 1876 over til at blive et Maanedsbld. Det ophørte med J. A. Hansens Død.

J. A. Hansen har i »Mit Livs Historie og Gerning« naturligtvis ikke argumenteret i sin egen Disfavør; men hans Skildring er saglig og hvert Øjeblik forsynet med Bevis-

ligheder, og man kan ikke undgaa at faa Indtryk af, at han har besiddet stor Arbejdskraft og en udpræget logisk Sans. Der foreligger naturligvis meget trykt Materiale til Belysning af ham. Fra hans Samtid kan heraf nævnes Daniel Eiler Rugaards Bog: »Bondevennen J. A. Hansens Liv og Levnet«, udgivet København 1863, der fremstiller ham i sympatisk Belysning, og Rusticus (o: Fr. Chr. Krebs): »J. A. Hansen som Bondeven og Partileder«, København 1864, hvis Indhold i en angribende og nedsættende Tone væsentligt kredser om Bøndernes Frigørelse fra Fæsteforholdet. Endvidere: Paul Pry (o: Rich. Kaufmann) »J. A. Hansen, en biografisk Skizze«, København 1871, der er anerkendende, livlig og velskrevet. — — Naturligvis indtager J. A. Hansen en fremragende Plads i de Bøger, der siden hans Død behandler vor politiske Historie, og af disse samt i Leksika og biografiske Værker med deres Henvisninger ledes man ind paa Kildematerialet. — En lille Skildring med Oplevelsens Præg har vi

i A. Cantor: »J. A. Hansens sidste Dage«, der findes i »Tilskueren« 1910, 2. Halvaar, S. 224—28.

Efter J. A. Hansens Død udgav hans Enke i Aarene 1878—79 ved sine to Sønner, A. og O. L. Hansen, en Del af sin Mands efterladte Papirer. Mens disse to Brødre, Andreas Hansen [f. i Rudkøbing 2. Januar 1837, † i København (indført Sct. Johannes Kirkebog, begravet paa Vestre Kirkegaard) 20. Juli 1889 som Redaktør af Beværterforeningens Blad »Enigheden«, gift med Anna Pouline Steffensen, f. i Sæby 15. Aug. 1838, † København. (Elias, Vestre) 5. Decbr. 1914, ingen Børn] og Orla Lehmann Hansen [f. i Kbhvn. (Helligaands) 26. Februar 1843, † Charlottenlund, begravet Gentofte Maj 1903, gift Frederiksberg Kirke 2. Oktober 1868 med Maria Catharina Jacobine Wegener, f. i Altona, ca. 1845, † Kbhvn. (Getsemane, Vestre) 16. Januar 1811; to Børn, der begge døde ugifte: Orla Valdemar Marius Hansen, † Kbhvn. (Trin., Vestre) 10. Februar 1911, 37 Aar

gl., og Laura Jensine Hansen, f. Kbhvn. (Frue) 25. Decbr. 1868, † 30. Novbr. 1939 (Zions, Bispebjerg Krematorium)] ingen nulevende Efterslægt har, er der Efterkommere efter J. A. Hansens tre Døtre. Der havde i Ægteskabet været endnu to Børn, der imidlertid døde unge, vist i Barnealderen.

Jeg har indsamlet Stamtavlemateriale om denne Efterslægt. Da dette i nærværende Forbindelse vil virke for vidtløftigt og tungt, skal her kun gives Hovedlinierne deraf. Men min personalhistoriske Samvittighed forbyder mig dog at gaa altfor overfladisk til Værks. — I Parenteserne er, jævnfør foran, anført den paagældende Kirkebog, ved Dødsfald tillige Begravelseskirkegaard. Hvor intet Bynavn er angivet, er dette København.

Ældste Datter: Rasmine Dorthea Hansen, f. i Rudkøbing 9. Februar 1838, † 23. April 1915 (Davids, Ass.), blev 28. Oktober 1865 (Frue) gift med Kommune­ lærer Anton Marius Povlsen, f. i Todbjerg ved Aarhus 10. April 1835, dim. Jelling 1858, 1865—72

Folketingsmand for Randers Amts 3. Kreds, † 5. Decbr. 1872 (Frue). I dette Ægteskab var tre Børn, nemlig de to ugifte Døtre: Kirsten Cecilie Povlsen, f. 10. Septbr. 1866 (Frue), dim. Zahle 1891, pens. Kommunelærerinde, Lyngby, og Povline Margrethe Povlsen, f. 16. Novbr. 1870, dim. Zahle 1898, † som pens. Kommunelærerinde 10. Juli 1936 (Helligkors, Ass.). Endvidere Sønnen: Jens Anders Hansen Povlsen, f. 6. Juni 1868 (Frue), † i Amsterdam 6. Juni 1925, Student fra Sçhneekloth 1885. Var et Sproggeni, men blev $\frac{1}{2}$ Aar, før han skulde op til Skoleembedseksamen (Dansk, Latin og Fransk) grebet af »Frelsens Hær« og sluttede sig dertil. Var senere Leder af denne i Finland, Danmark, Norge, Rusland (som Pionér) og Holland. Gift 4. Juni 1894 (Andreas) med Agnes Hansen, f. 20. Marts 1871 (Helligaands), Kommandørløjtnant i »Frelsens Hær«; død paa Rejse i Jylland som Prædikant i Efteraaret 1943; jvfr. Olga Eggens: »Kendte danske Kvinder«,

Kbhvn. 1934. — I Ægteskabet to Døtre.

Næstældste Datter: Martha Marie Sophie Hansen, f. i Slagelse (St. Mikkels) 26. Januar 1841. Kom to Aar gl. til København. Døde 27. Maj 1897 paa Diakonissestiftelsen. Boede St. Johannes Sogn; begravet paa Assistens Kirkegaard. Gift 7. Oktober 1868 (Frue) med Snedkermester Andreas Ludvig Petersen, f. paa Frederiksberg 19. Marts 1833, † 20. August 1893 (Helligkors, Assistens). — To Børn: Aage Villiam Petersen, f. 31. August 1869 (Frue), Arkitekt, Hellerup. Jvfr. »Dansk Arkitektstat«, 3. Udg., Kbhvn. 1941, S. 108, og Orla Charles Petersen, f. 17. August 1871 (Frue). Var Tømrersvend og rejste under en af Storstrejkerne i København sammen med 16 andre Tømrersvende til et dansk Firma i Brasilien, hvor han døde »af Klimaet« 1. Marts 1892 i St. Paolo. Ugift.

Den yngste Datter: Laura Cecilie Hansen, f. 13. Febr. 1850 (Frue), † 21. Novbr. 1924 (Jacobs, Vestre), blev 17. Juni 1870 (Frue)

gift med C a r l Philip Julius Johannes M ø r c k, Grosserer i Isenkram, København, f. paa Proprietærgaarden Kastbjerggaard ved Grenaa 21. Maj 1842, † 5. Septbr. 1922 (Jacobs, Vestre). I dette Ægteskab 7 Børn, hvorom Oplysninger findes i J. J. Rubak: »Slægten Mørck«, Hjørring 1937, S. 32—33. — I nærværende Fremstilling er det flere Steder gør ligt at henvise til trykte Stamtavler, og dette maa ske af Pladshensyn.

Om J. A. Hansens øvrige Slægt anfører jeg følgende:

Han havde to Søstre. Den ældste af disse, Karen Sophie, f. i Rudkøbing 3. Juli 1808 og død i sin Fødeby 13. Marts 1845 af Brystsyge, blev gift i Rudkøbing 2. Oktober 1830 med Skomagermester Simon Clemmensen Andersen, f. i Svendborg (Nicolai) 15. Decbr. 1804, † i Rudkøbing 22. Maj 1848, 20 Dage efter, at han havde indgaaet nyt Ægteskab. Der var tre Børn, alle født i Rudkøbing: Jens Andreas Edward, f. 4. Jan. 1832, Rasmus Julius Thrane, f. 18. Maj 1834, og Kirstine

Abelone, f. 1. Juli 1837. Disse Børns Efterslægt kendes ikke; maaske findes en Del af den paa Lange-land.

Den anden Søster: Christiane — kaldet J a n e — Pouline, f. i Rudkøbing 14. Februar 1811, viedes i sin Fødeby 5. Novbr. 1835 til Enke-mand, Kunstdrejer, senere Post-kontrahent H a n s P e t e r H o f f, f. i Rudkøbing 27. Aug. 1806. Han findes i Københavns Vejviser 1880 som Pladsforvalter og hun 1886 som Enke; men deres Dødsfald er forgæves søgt i København og paa Frederiksberg til ca. 1890. Om Børnene, alle født i Rudkøbing, bliver der her kun Plads til følgende Meddelelser: Hans Peter A n d r e a s H o f f, f. 4. Decbr. 1836, Købmand i Horsens (ved Havnen), døde som Handelsboghoder og Enkemand 14. Januar 1886 (Frederiksberg), S o p h u s C h r i s t i a n H o f f, f. 14. Juli 1846, døde 1. Marts 1932 som Kancelliraad og forh. Stationsfor-stander i Humlebæk, Mariane S o p h i e H o f f, f. 3. Oktober 1854, var i mange Aar Revisor ved »Magasin du Nord«, København, og

døde ugift 11. Septbr. 1927 (Humblebæk, Ass.) og Petra Christiane Hoff, f. 26. Januar 1840, blev 23. Decbr. 1866 (Frederiksberg) gift med Proprietær til Kvistgaard i Tikøb Sogn, senere Kreditforeningsdirektør og Etatsraad, R. af Dbg., Ernst Ludwig Lichtenberg, f. 15. Aug. 1830. Om dette Ægtepars Efterslægt henvises til Wilhelm Lichtenberg: »Familien Lichtenberg«, Odense 1901, S. 11-12.

Desuden havde J. A. Hansen den foran nævnte Broder: Niels Hansen, der var født i Rudkøbing 7. Decbr. 1815 og døde 27. Septbr. 1897 (Matthæus, Vestre). Han havde som ung Mand arbejdet i Hamborg, men kom omkring 1836 hjem og overtog Faderens Forretning, ligesom han i flere Aar var Organist ved Rudkøbing Kirke. 1850 blev han Brygger og sluttede sig 1865 med Iver til Oktoberforeningen. 1870 gik han ind i »det forenede Venstre«, men fortrængtes 1873 fra Rigsdagen. Sammen med 16 andre stemte han for Finansloven. Dette førte til et Brud, der viste sig ulægeligt, mellem de to

Brødre, og Niels Hansen nærmede sig i Aarenes Løb mer og mer til Højre. 1873—74 skrev han tre Flyveskrifter mod »det forenede Venstre«s Færd og virkede senere stadig i Provinspressen for Oktoberforeningens Grundsætninger. — 16. Novbr. ægtede han i sin Fødeby Poul ine Petrine Poulsen, f. 5. Decbr. 1821 (Bødstrup), Skipperdatter fra Rudkøbing. Hun døde efer 24 Aars lykkeligt Ægteskab 10. Novbr. (Frue, Frederiksberg). Med sin anden Hustru, Karen Magdalene Clausen (vist fra Falster) havde han Datteren Maren Poul ine, f. 4. Januar 1868 (Frederiksberg). Ægteskabet opløstes, og Barnet blev hos Moderen.

I Niels Hansens første Ægteskab var der 5 Børn, de tre ældste født i Rudkøbing, de to yngste i København: 1) Mariane, f. 17. Decbr. 1847, † 20. Januar 1924 (Vestre), privat Sygeplejerske, saaledes bl. a. hos Familien Zytphen-Adeler, Dragsholm og Søbysøgaard, ugift, — 2) Poul Andreas, f. 5. Novbr. 1853, † som Handelsingartner i Ny-

købing M. 20. April 1938, hvor han 8. Maj 1882 var blevet gift med Petrea Christiane Legind, f. i Hvidbjerg, Mors, 8. August 1855, Lærerdatter. Hun bor i Nykøbing Mors. I Ægteskabet 6 Børn, hvorom henvises til P. A. Legind: »Stamtavle over Slægterne Aggerholm og Preetzmann«, Fjerritslev 1918. Eet af Børnene bor i København og er Medlem af Hovedstadens Morsingboforening, nemlig: Thyra Legind Hansen, f. i Nykøbing M. 18. Februar 1888 og gift i Ishøj 29. Juli 1917 med Detailhandler Christian Bang Blichfeldt, der er født i Hundie, Kildebrønde Sogn, 13. November 1879. I Ægteskabet en Søn: Tage Bang Blichfeldt, f. 10. Juni 1920 (Rigshospitalet), — 3) Hanne Sophie, f. 3. April 1855, gift med en Gartner Johansen og med ham rejst til Amerika ca. 1880. Adresse ukendt, — 4) Jens Andersen, f. 17. Juli 1857, lærte Handelen og rejste til Amerika, hvor han i mange Aar var Elektromekaniker ved Edisons Fabriker; hans første Hustru (Datter: Poulina; Adresse lige før nuværende

Krig: Paulin Hansen Weisheil, 33 E Passaig Ave, Rutherford, N. J., U. S. A.) var dansk; hans anden Amerikaner (Datter: Helen), — 5) J ø r g e n, f. 5. Novbr. 1861 (Frederiksberg), † 31. Decbr. 1919 (Blaagaard, Vestre). Typograf, gift 26. Maj 1901 (Andreas) med M a t h i l d e Jensine Brodersen, f. Kbh. 22. Maj 1861, † 9. April 1920 (Solbjerg Kirkegaard). I dette Ægteskab Sønnen: A x e l Brodersen (dette Navn siden 1920), f. 29. Maj 1902 (Andreas), Sekretær i Pensionsforsikringsanstalten. Gift 21. Januar 1923 (Andreas) med Olga Ebba Margrethe F r o m m a Jensen, f. 7. April 1904 (Filips). I Ægteskabet en Søn: J ø r g e n Brodersen, f. 27. Septbr. 1923 (Andreas), Tegner.

De her givne Oplysninger om J. A. Hansens Slægt, der er bygget op fra Grunden af gennem et slidt og svært Arbejde, er hermed en Nøgle til eventuel nærmere Undersøgelse af Slægtsgrenene.

J. A. Hansen bed, saa det sved. En Prøve paa hans Fremstillingsmaade skal gengives fra hans Ud-

talelser om Valgretten i den grundlovgivende Rigsforsamling:

»Dernæst siger man, at Fattigmand er u d a n n e t; ja, det er vist, sætter man Dannelsen i det Ydre, da har man Ret ogsaa her; han bukker maaske dybere end mange andre Mænd, men han kan ikke komme med de forskjellige smukke Bevægelser og zirlige Bøininger som de høiere Klasser. Mener man derimod med Dannelse Ens aandige Fremtræden eller Optræden i Livet, da troer jeg, det vil vise sig overalt, at Mange i den saakaldte høiere Klasse ligesaalidt kunne siges at have nogen virkelig indre Dannelse, som Fattigmand; dog er der den Forskjel imellem de høiere og lavere Klasser i saa Henseende, at den simple Mand veed og føler med sig selv, at han er udannet, men den høierestaaende, som mangler den indre, virkelige, sande Dannelse, han troer alligevel om sig selv, at han er dannet. Kommer en simpel, en fattig, en ringe Mand ind i et dannet Selskab, da vil man see, at han føler sin mindre Dannelse, han vil holde sig beskedent tilbage og neppe vide, om han tør tage Deel i Samtalen; men kommer derimod En af de høiere Klasser, en hvad man pleier at kalde Laps — der gives baade yngre og ældre Lapse

— som har stor Mangel paa Dannelse, da seer man ham spadserere op og ned ad Gulvet, give sig i Samtale med Alle og tale med om Alt, og derved troe, at han lægger en overmaade stor Dannelse for Dagen. Man siger dernæst, Fattigmand er uoplyst. Først maa man spørge, hvilken Oplysning sigter man til, naar man mener, at Fattigmand mangler Oplysning? Taler man om hans Stilling til Statsforfatningen, hans Stilling til Valgene, hans Valgret, da maa der sluttes, at man tænker paa hans politiske Oplysning, hans Begreber om statsborgerlige Anliggender. Gaaer man ud derfra, saa vil man vistnok meget ofte i de høiere Klasser finde en ligesaa stor Mangel paa rene statsborgerlige Begreber og sunde politiske Anskuelser som hos den simple Mand. Den Stuelærde, som hele sit Liv har siddet og bladet i sine Bøger, røber ofte i det virkelige Liv en paafaldende Mangel i saa Henseende; man har set, at Stuelærde, naar de engang imellem ere komne ud i Livet, endog have været saa ubekjendte med, hvad der ligger lige for Øjnene, at de ere blevne til Latter for Menigmand. Altsaa, meget høit i saa Henseende kan man ikke sige, at Alle i de høiere Klasser staae. Derefter siger man: men

de lavere Klasser er u s e l v s t æ n d i g e; jeg troer, at Ingen er fuldkommen selvstændig. Spørger man, hvor Selvstændigheden meest er tilstede, saa maatte man — naar man vilde gaae ud fra den almindelige, fornuftige Grund, at den, som behøver Mindst, som trænger til Mindst, han kan vise den største Selvstændighed — komme til det modsatte Resultat af det, som visse Folk komme til, naar de fortrinsviis beskyldte de lavere Stænder for Uselvstændighed. Overalt, hvorfor skulde f. Ex. en Svend være mere afhængig af sin Mester end Mesteren af sine Kunder? Hvorfor skulde en Mester være mere afhængig af sine Kunder, end en Oldemand er af samtlige Laugsmestre? Hvorfor skulde den lavere Klasse være mere afhængig end Embedsmændene? Vi hørte, da § 21 behandlede, hvilken Ængstelighed der ytrede sig for, at den nærværende Afhængighed skulde blive større for Embedsstanden. Jeg gentager det: den, der har de største Fordringer til Livet, maa være den mindst Selvstændige. Nogle tragte efter Embeder, Andre tragte efter Titler og Ordener o. s. v.; har man ikke saavel i den ældre som i den nyere Historie Exempel paa, at begavede, dygtige og frimodige Folkeskribenter ere ved Embeder, Titler eller Ordener

formaaede til at kaste deres vel-skaarne Pen i en Krog, og til senere at træde op med sprudlende Gift og Galde mod dem, som før var deres Ligesindede? Har man ikke i den ældre og nyere Historie Exempler paa, at mangen en talentfuld og djærv Folketribun er ved Embeder, Titler eller Ordener bragt til at nedlægge sit gode Sværd, ja til istedet derfor at optage en Dolk, hvormed han kunde snigmyrde Folkefriheden! Sandelig! man vil ikke savne Exempler i denne Retning, som vise, at man ikke udelukkende skal beskylde den lavere Klasse for Mangel paa Selvstændighed.« —

Efter at have sagt ved samme Lejlighed: »Der er af mange Talere talt om Faren for, at Menigmand skal lade sig lede af Agitatorer, at dette Punkt fortjener nærmere at sees i Øjnene« og uddybet dette sluttede han:

»Naar man endelig taler om den Lethed, hvormed Bondestanden skal lade sig lede, da vil jeg spørge alle Landets Præster og Herredsfogder, hvor let de da nu have fundet det at lede Danmarks Bondestand, og jeg vil spørge dem, naar de ret faae betænkt sig i saa Henseende, om de

da ville gjentage den Beskyldning, at Bondestanden er let at lede. Jeg skal imidlertid ikke vidtløftiggøre denne Udvikling; jeg troer tilstrækkeligen allerede at have paapeget og oplyst, hvad jeg vilde paapege og oplyse, at man nemlig skal betragte baade de høiere og lavere Stænder, Alle tilsammen, som Mennesker, der hverken ere hjemfaldne, fordi de høre til den ene eller den anden Stand, til Gud eller Djævelen, men enhver Klasse har sine gode og sine mindre gode Mennesker mellem sig, og at man ingen større Synd kan begaae end at beskylde en heel Stand for at staae under de øvrige Klasser i sand, borgerlig Dyd.« —

I Rigsforsamlingen talte han ikke ofte, og man ser af de her anførte Citater derfra, at han havde Ret, naar han i sine Erindringer siger, at han »søgte paa de forskjellige Steder i samlede Foredrag at gjøre sine Meninger om de enkelte Hovedspørgsmaal gjældende«. Men allerede i de nærmest følgende Aar og derefter gennem hele sin Rigsdags-tid var han en hvas og frygtet Modstander i Forhandlingerne.

J. A. Hansen var 1. Marts 1855 blevet Formand for »Brandkassen

for Holbæk og Omegn«, der i 1846 var blevet stiftet paa Initiativ af Skolelærer Rasmus Sørensen, og hvis første Formand var Pioneren for Bondebevægelsen i Holbæk-egnen og Medstifter af Bondevennernes Selskab, senere Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling og Folketingsmand A s m u n d G l e e r u p, der navnlig paa Grund af, at han ikke vilde følge Bondevennerne i deres Svingning over mod Helstatspolitiken, vakte disses Modstand, saa han ikke blev genvalgt til Folketinget 1852 og heller ikke som Formand for Brandkassen i 1855. Aaret efter stiftede J. A. Hansen »Livsforsikringsselskabet for Kreaturer i Sjællands Stift«, og det hørte derefter, som han selv siger, til hans Gerning i de paafølgende Aar at bestyre disse to Foreninger. — I 1873 havde Partiet fejret ham, og ved en Landindsamling blev der skænket ham en Villa, kaldet »Folkegave«, som Æresbolig. Den laa paa Frederiksberg. En gammel, endnu levende Mand har fortalt mig, at Bønderne her i Hobe-
tal fandt aabent Hus og spiste gra-

tis, naar de kom til Byen. Er denne Meddelelse rigtig, har det været for dyrt for J. A. Hansen.

Dette er blevet bekræftet af hans Efterslægt, der tilføjer, at J. A. Hansen ogsaa hjalp mange af sine Partifæller økonomisk, og at han selv var yderst nøjsom og dertil en god Familiefader. Men hans omfattende Virksomhed som Politiker lagde meget stærkt Beslag selv paa hans uhyre Arbejdsevne, saa han maatte overlade de daglige Forretninger paa Assurancekontoret til een af sine Sønner og heller ikke fandt Tid til at holde fornøden Kontrol hermed. Det har hidtil været en Hemmelighed indenfor Familien, at denne Søn (forlængst død og nu uden Efterslægt) ledede Forsikringerne paa en saadan Maade, at de dybe Skygger, der kastedes ind over J. A. Hansens sidste Dage, i ikke ringe Grad skyldtes ham. De økonomiske Forhold, hvorunder J. A. Hansen levede, havde stedse staaet i Misforhold til hans Vingefang, og af hans beskedne Gage som Assurancebestyrer maat-

te der i Følge førnævnte Artikel af A. Cantor afgives noget til den foregaaende Formand. — Man kan ikke drage i Tvivl, at han efterlevede de Ord fra sin Tale i Rigsdagen i 1870, som han under et Billede af sig selv har skrevet som sit Motto: »Jeg er ikke af dem, der have Lyst til at rive ned; men jeg vil bygge op, saavidt jeg kan.« For i det hele taget at gennemføre sin politiske Gerning havde han maattet ofre sig selv og af sine Forhold mer end rimeligt var.

Da nogle politiske Modstandere i Anledning af Undersøgelsen vedrørende de to Forsikringselskaber kom ud paa »Folkegave« og spurgte efter J. A. Hansen, viste hans Hustru — i Følge en Dattersøns Beretning — stor Sjælsstyrke. Hun lukkede Døren op ind til en Stue og sagde: »Dèr er J. A. Hansen.« I en Seng derinde laa han i Dødskamp, og han døde for Øjnene af dem. Han var kort Tid i Forvejen blevet ramt i det kgl. Teater af et Slagtilfælde, og han døde af gastrisk Feber. Dødsdagen var den 1. Juni 1877 (Helligaands, Ass.). Da han

den 10. Juni blev begravet, indtraf det ejendommelige og maaske symbolske, at mens det under Begravelsen var en varm Sommerdag med skyfri Himmel, kom der, netop som Kisten skulde sænkes i Jorden, pludselig en mørk Sky, og det tordnede 3 Gange, hvorefter Himlen var klar som før.

Forskellige Forhold havde saaledes ført til den sørgelige Afslutning paa en lang, arbejdsfyldt og resultatrig Livsdag. Men i Rigsdagen skal Monrad en Gang, da J. A. Hansen efter sin Død var blevet angrebet, have sagt omtrent saadan: »Om J. A. Hansen vil jeg udtale, at ingen af os var værdige til at løse hans Skotvinge.«

I Erkendelse af J. A. Hansens Format og Fortjenester som Politiker blev der senere tilstaaet hans Enke Pension af »Formændenes Kasse« i Rigsdagen, ligesom der for kort Tid siden (20. Oktober 1942) paa Torvet i Rudkøbing blev afsløret en Mindeplade, der fortæller, at her laa J. A. Hansens Barndomshjem. Og paa den Fortegnelse over berømte Mænds Grave, der er an-

bragt ved Indgangen til Assistens Kirkegaard i København, læser vi ogsaa J. A. Hansens Navn og Vejledning til at finde Gravstedet.

Navne

Andersen, 32 Barfod, 22 Berg, 24 Birch, 18
Blichfeldt, 36 Brodersen, 37 Buch, 17 Cantor,
28, 45 Christian VIII, 24 Clausen, 11, 35 Eg-
gers, 30 Frederik VI, 15 Frijs, 24 Gleerup, 43
Grundtvig, 11 m. fl. Gudenrath, 22 Hansen, 6,
25, 30, 34 Hansen-Lavind, 5 Hempel, 13 Hoff
33 Jensen 37 Johansen, 36 Kaufmann, 27
Krebs, 8, 27 Legind, 36 Lichtenberg, 34 Lind-
berg, 7 m. fl. Lund, 13 Monrad, 46 Mørck, 32
Müller, 19 Petersen, 6, 31 Ploug, 21 Poulsen,
35 Povlsen, 29—31 Pry, 27 Rubak, 32 Ru-
gaard, 27 Skræppenborg, 14 Steffensen, 28
Sørensen, 20 m. fl. Thers, 13 Tscherning, 24
Wegener, 28 Zytphen-Adeler, 35 Ørsted, 20, 23.

Nærværende faas i Boghandelen og hos For-
fatteren, Odensegade 7, København Ø.

